

O barvah gozda

On Forest colours

Lado ELERŠEK*

Izvleček

Eleršek, L.: O barvah gozda. Gozdarski vestnik, št. 10/1995. V slovenščini, cit. lit. 6.

Opisana je psihološka razlaga našega barvnega doživetja in fenomenološka razčlenitev barvnih lastnosti. Podana je analiza vloge barv pri estetskem doživljanju gozda.

Ključne besede: barve, barvnost, svetlost barve, estetsko doživljanje

*Narava je kakor velika odprta knjiga,
iz katere zajemamo hkrati modrost
in lepoto življenja.*

France Vodnik

1 UVOD

1 INTRODUCTION

Tradicionalna gozdarska veda proučuje bolj materialen in manj nematerialen pomen gozdov za človeka. K slednjemu (ki postaja vse pomembnejši) prištevamo tudi estetski pomen gozda (Eleršek 1989), pri tem pa imajo barve zelo pomembno vlogo. Po drugi strani nam lahko barve povejo tudi o vrsti gozda (branje aerofotoposnetkov), o stanju gozda (npr. zdravstvenem), iz barve listja in iglic pa lahko sklepamo o prehranjenosti oziroma podhranjenosti gozdnega rastja in iz barve tal o gozdnih tleh.

Ker smo ljudje "vidna bitja", zaznavamo gozd (kot del preostalega sveta) pretežno s svojim vidom in v manjši meri s sluhom, tipom, vonjem in okusom. Da ima videnje večji pomen kot slišanje, navaja Jan Amos Komensky (1657) misel: "Kdor je enkrat v življenju videl živega nosoroga, ga bo lažje prepoznal, kakor če bi mu ga z besedami opisovali stokrat".

Abstract

Eleršek, L.: On Forest Colours. Gozdarski vestnik, No. 10/1995. In Slovene, lit. quot. 6.

The article gives a description of psychological explanation of human perception of colours and phenomenological analysis of colour properties. It also gives the analysis of the role of colours in the aesthetic perception of forest.

Key words: colours, colourfulness, colour's brightness, aesthetic perception

Vse kar vidimo, pa se nam prikazuje v barvah, saj prištevamo med barve tudi črno, belo in sivo (Trstenjak 1978). Gledano fizikalno, zaznavamo stvari v različnih barvah le zaradi elektromagnetnega valovanja različnih valovnih dolžin, ki prihajajo od predmetov do paličnic in čepnic na očesni mrežnici. Po teoriji Ostvalda in Helmholtza (1977) sprejme človeško telo z receptorji čepnic le tri osnovne barve: rdečo, zeleno in modro, občutek za barvo pa nastane s superpozicijo teh treh osnovnih sprejemov. Valovne dolžine 390–450 nm zaznamo kot vijoličasto svetlobo. Vidne svetlobe z višjo valovno dolžino, si sledijo po vrsti: modra, zelena, rumena, oranžna in na koncu rdeča barva, ki ima najdaljšo valovno dolžino, med 720 in 760 nm. Barve ene valovne dolžine so monokromatske, barve, ki so sestavljene iz različnih valovnih dolžin, so polikromatske (npr. bela barva).

2 O BARVAH IN NJIHOVEM POMENU (PO A. TRSTENJAKU)

2 ON COLOURS AND THEIR SIGNIFICANCE (ACCORDING TO A. TRSTENJAK)

Znanost o barvah, ki jo štejemo v eno najnovejših znanosti, nam je posredoval A. Trstenjak v knjigi Človek in barve (1978). Ker je v tem delu zbranih veliko pojmov in razmišljanj, mimo katerih pri naši temi ne

* L. E., dipl. inž. gozd., Golo brdo, 61215 Medvode, SLO

moremo, sem nekaj bistvenih zbral v samostojnem poglavju.

Za prvega ustanovitelja znanosti o barvah imamo Wilhema Ostwalda (1918). Danes se z barvami ukvarjajo fiziki, kemiki, fiziologi, psihologi, sociologi, umetniki, arhitekti, tehniki ter tudi ekologi (kar gozdarji postajamo vedno bolj). Glede na vrsto barve in njegono svetlost (nijanso) lahko človek razlikuje vsaj 2000 do 4000 različnih barvnih vtisov.

2.1 Po fenomenološki razčlenitvi ločimo:

2.1 According to phenomenological classification there are:

– *barvnost*, to je barvni ton. Ločimo pisane barvne kvalitete (dvodimenzionalna zaznava): rdeče-rumeno-zeleno-modro in nepisane ali nevtralne barvne kvalitete (enodimenzionalna zaznava): belo-črno.

– *svetlost*, ki pomeni podobnost z belino

Zeleno barvo, ki pomeni upanje in življenje, najdemo v gozdu v vseh letnih časih
Green colour, meaning hope and life, can be found in the forest during all the seasons

(svetlo modra, temno modra), medtem ko je *jakost barve* odvisna od razsvetljave, *vsiljivost* pa v veliki meri od ozadja.

– *nasičenost* (*nasičene, nenasičene barve*), pomeni oddaljenost pisane barve od belo-črne osi.

– *ploskovne* (se nanašajo na ploskev predmeta), *površinske* (ob barvi ne "vidimo" predmeta) in *prostorske* (ki pronicajo v globino) barve.

– *mehke in trde barve* (je subjektivno pogojen barvni pojav, ocena je odvisna tudi od razdalje predmeta in osvetlitve).

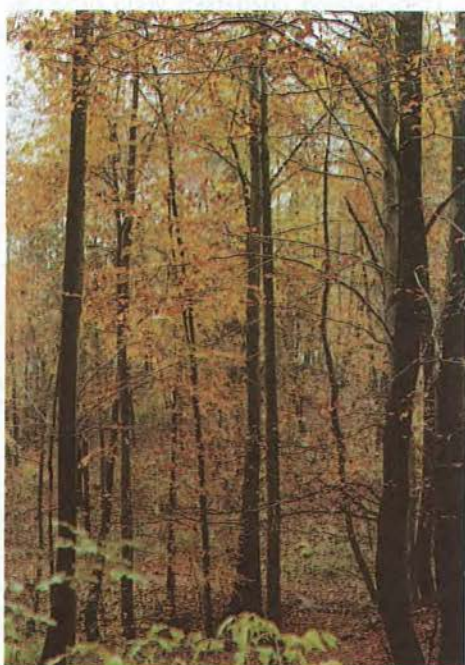
– *tople in mrzle (hladne) barve* (topla: rdeča, rumena, in mrzla: modra, zelena).

– *kričeče in tihe barve* (odvisno je tudi od barvne kombinacije in subjektivne ocene).

– *skromne in vsiljive barve*. Pod vsiljivostjo razumemo "silo", s katero se barva vsiljuje v našo zavest in je odvisna tudi od ozadja.

– *kratkočasne in dolgočasne barve* (dol-

Globinsko rumena rjava barva jesenskih drevesnih krošenj (vse slike: Lado Eleršek)
A profound yellowish brown colour of autumn tree crowns (all fotos: Lado Eleršek)

žina zaznavanja časa je odvisna od barve; siva in zelena sta dolgočasni, rumena in rjava pa kratkočasni).

2.2 Psihološka razlaga barv

2.2 Psychological explanation of colours

Psihološka razlaga barvnih pojavov pomeni karakterološko razlago barvnih vtisov in se ukvarja z barvnim simbolom in njegovo projektivno vrednostjo za človeka in njegov značaj. Zato služijo barve tudi psiho-diagnostikom, da z njihovo pomočjo prepoznajo človekovo osebnost. Različen psihofizičen učinek je pripisoval različnim barvam že Goethe. Danes pripisujemo barvam praviloma naslednje lastnosti:

Bela barva. Bela barva je kot svetloba vir življenja, pospešuje živahnost in nas navdaja s prijetnim občutkom.

Črna (temna) barva vpliva neugodno na splošno življensko počutje.

Siva barva je kompromis med belino in črnino, interferenca med skrajnim nemirom in popolnim mirom. Sivina pomeni nedoločljivost, nepomembnost, nedotakljivost, neopredeljivost in brezčutnost. Sivina slabo vpliva na človekovo delavnost, ga otopeva in poleni.

Rumeno barvo zaznavamo ob soncu, luči in nas spominja na zrelo sadje. Ima nasprotno lastnosti kot modra, nas vznemirja, pomeni bližino, površnost, nizkost, vsiljivost, jasnost, vzajemno odvisnost (tovari-

štvo), kričavost, zarobljenost, strastnost in domišljavost.

Sinja modrina se nam odpira skozi prozornost neba, globino vodovja, zato nam pomeni globinsko, vzvišenost, neskončnost. Pomeni razdaljo, spoštljivo zadržanost do ljudi, ubranost, stremljenje kvišku, prizadevnost in nam pomeni hladnost in vdanost občutja. V nasprotju z rumeno pa pomirja.

Rdeča barva je barva krvi in ognja, simbol življenja in ljubezni, moči, toplote in gibanja. Vzbuja občutek nemira, strasti in prizadevnosti. Pomeni veselje nad življenjem in voljo do življenja. Vpliva ugodno na željo po jedi in pijači.

Zelena barva je sredina med rumeno in modro. Kontrastne sile obeh barv se tu uravnovesijo in se na novo udejanijo - pomenijo upanje na novo dejavnost in živ-

Barvna lestvica odpadlega listja
Colour scale of leaves dropped

Nekričeča barvna sestava hladnejše nebesno modre in toplejše oker barve jesenskih listov
Ungaudy colour composition of a cold sky blue and warm ochre colour of autumn leaves

Barve tal in kamnin so večinoma skrite očem
The colours of the soil and rock are usually hidden to human eyes

ljenje. Goethe ji pripisuje privlačnost. V zeleni barvi so uravnoteženi vsi kontrasti. Ustreza človeku, ki je zadovoljen sam s seboj, ki si ne dela velikih načrtov, ki pa zato tudi nikoli ne obupa, je "barva upanja". Zaradi mirnosti je nasprotje rdeče, ki pomeni nemir in aktivnost.

Vijoločasta barva je združitev modre in rdeče. Pomeni "zastrt nemir" in hkrati "zast-rto skrivnost". Je barva žalosti, potrnosti, pokore in nas navdaja z občutkom preprostosti, skromnosti, trpljenja in hrepenenja.

Rjava barva je barva zemlje in pomeni nekaj zemeljskega in trdnega v nasprotju z nebesno sinjino, ki je neoprijemljiva. Rjava barva ni niti mistična niti nežna, ampak konkretna, otipljiva, stabilna, trda, robata in neposredna. Ker se ne umaže, je tudi praktična.

3 VLOGA BARV PRI ESTETSKEM DOŽIVLJANJU GOZDA

3 THE ROLE OF COLOURS IN THE AESTHETIC PERCEPTION OF FOREST

Estetsko in vizualno lahko doživljamo gozd kot celoto, kot posamezne rastline in živali ali pa kot njihove skupine. Teh pa ne zaznamo le po obliki in velikosti, temveč tudi z njihovo barvo. Prav govorica barv pa v veliki meri določa naše razpoloženje, razmišljanje in meditiranje, kar moremo primerjati z govorico tonov v svetu glasbe.

Prevladujoča barva gozda je v vegetacijski dobi **zelená**. To je temeljna barva rastlinskega sveta, barva klorofila, ki omogoča fotosintezo, ki je zato tudi osnova življenja živali in ljudi. Dojemamo jo kot barvo življenja in upanja. Bolno drevo začne to barvo zgubljati, umrlo drevo je več nima. Po rjavi barvi spoznamo smrekove sušice že na daleč. Po zimskem spanju se prikažejo gozdovi listavcev vsako leto spet v nežnem zelenju, kot da so ponovno oživelí. Kako doživlja spomladansko ozelenjevanje pesnik, beremo v Zupančičevem Zelenem Juriju:

*Pusta so polja, slana in mraz,
treba hiteti, kliče me čas,
ali ob leti spet bom pri vas. –*

*Konja spodbode, v daljo izginja,
cvetje zelenje za njim se razgrinja,
da nas Zelenega Jurja spominja ...*

Kot nasprotje rdeče, ki vznemirja, zelena barva pomirja. Zeleno barvo dobimo tudi s subtraktivnim mešanjem modre in rumene barve. Mestni človek, ki prihaja iz zgoščenega okolja utrjujoče konkurence, si v tem barvnem okolju išče psihičnega počitka. To barvo najdemo tu v vseh tančinah in odenkih. Vendar to ni le neko veliko zeleno platno, temveč prihaja barva k opazovalcu sočasno iz bližine in globine. Zelenja v gozdu tako navadno ne dojemamo le kot ploskovno ali površinsko, temveč kot prostorsko barvo. Pogled ne obvisi na površini, ampak dobesedno pronica skozi površino v globino.

Na drugo mesto moramo v naših gozdovih postaviti **rjavo** barvo - barvo lubja in odpadlega listja, ki postane celo prevladujoča barva listnatih gozdov v zunajvegetacijski dobi. To je še barva storžev, sušic, gozdnih tal, večine gozdnih štirinožnih prebivalcev, številnih ptic in še drugih manjših živalic. Po nmenju Trstenjaka doživljamo rjavo barvo kot nekaj stabilnega, trdega, robatega in neposrednega. Poleg obeh naštetih, najbolj pogostih - osnovnih barv, srečujemo v gozdu seveda tudi druge barve v vseh odenkih ter vsiljivosti in izraznostnih stopnjah.

Rumena barva, ki je od prejšnje bolj vznemirljiva, se nam prikazuje med barvami jesenskega listja in v živobarvnih jesenskih iglicah evropskega macesna. V spomladanskem in poletnem času jo lahko opazujemo kot barvo različnih cvetov pri: velecvetnem in naprašnem lučniku, trobentici, velecvetnem naprstecu, gozdni in kobulasti škrožolici, navadni zlati rozgi, močvirskem dimku, navadni smrdljivki, navadnem lapuhu, nemški in barvilni košeničici, negnoju, navadnem češminu, rumenem drenu in drugem rastju.

Če ne upoštevamo snega, ivja, sodre in kamnin, se nam javlja **bela** barva v gozdu pretežno v spomladanskem in poletnem cvetju. To je živahna barva in nas navdaja s prijetnim občutkom. Belo cvetoče grmovje in drevje je: navadna kalina, enovratni in navadni glog, črni trn, navadni srobot, šmarna hrušica, jerebika, brek, navadni mokovec, robinija, češnja drobnica, čremsa in drugo.

V **črni** barvi, ki je nasprotje bele barve, se nam javljajo prenekatere belo cvetoče rastline v poletnem (jesenskem) času s črnimi plodovi. Naj omenim le robido, črni in smrdljivi bezeg, čremsa, češnja črnjavo in navadno kalino. Najbolj poznane in nabirane pa so borovnice, ki nam navadno puščajo svojo temno vijoličasto barvo na prstih.

Najbolj živa je **rdeča** barva, ki je barva krvi in je simbol življenja ter vpliva ugodno na željo po jedi in pijači. V manjši meri je to barva gozdnih cvetov in v večji meri barva gozdnih plodov. Med raste z rdečimi cvetovi spada rdeči naprtec, lisasta mrtva kopriva, navadni čistec, navadni zebret, rjava rdeča krvomočnica, rdeča naglavka, navadni klinček in druge. Še posebno vpadljivo in živahno deluje rdeča barva poletnih in jesenskih plodov na zelenem ozadju. Ob tem se kaže spomniti, da so rdeča, zelena in vijoličasta barva komplementarne barve, ki dajejo pri aditivnem mešanju belo svetlobo. Pri materialnem ali subtraktivnem mešanju zelene in rdeče barve pa dobimo rumeno, torej spet živo, vznemirjajočo barvo. Plodovi rdeče barve dozorejo na: jerebiki, mokovcu, šipku, malinjaku, navadnem jagodnjaku, brusnici, navadnem češminu, rumenem drenu, glogu, kot polzreli plodovi pa češnje drobnice in drugi. Omeniti kaže tudi rdečo barvo med jesenskim listjem, ki daje temu letnemu času svoj značilni ton.

Redkeje, ali pa vsaj manj opazno, nastopata v gozdu modra in vijoličasta barva. Verjetno pa najdemo ti dve barvi pogostejše med cvetovi kot med plodovi. Modro ali vijoličasto cvetijo: svilničasti svišč, navadni pljučnik, navadni gabez, plazeči skrečnik, gozdni čišljak, različne zvončice, navadni osat, pasji zob, čeladasta kukavica, orlica in druge. Plodove modre in vijoličaste barve imajo: črni trn, sinjezelena robida in še nekatere rastline, nekateri polzreli plodovi pa so obarvani vijoličasto v času, ko se njihova barva spreminja iz rdeče v črno.

Ob opisu in popisu gozdne barvne lestvice seveda nisem zajel vseh "elementov". Predvsem sem izpustil lišaje in glive, ki nastopajo v vseh možnih barvah. Ob strupeni rdeči mušnici in bljuvalni golobici pa zgubi rdeča barva s to povezavo nekoliko svojega deklariranega simbolnega pomena - veselja nad življenjem!

Navadno ne zaznavamo barve v popolni tišini, temveč v nekem zvočnem okolju. Viktor Urbantschich (1888) je že pred dobrimi sto leti ugotavljal, da dejansko obstaja interakcija med vizualnimi in avditivnimi dražljaji. In tudi tista avdiovizualna interakcija, ki jo najdemo le v gozdu, pomaga ohranjati marsikomu dinamično osebnostno ravnotežje v dialektični napetosti med naravno rastjo, tehnično produktivnostjo in kulturno ustvarjalnostjo.

VIRI

1. Eleršek, L., 1989. Nekaj misli o estetskem doživljanju gozda. *GozdV*, Ljubljana, 47, 8, s. 230-234.
2. Komensky, J., A., 1657. *Orbis pictus*.
3. Ostwald, W., 1918. *Die Harmonie der Farben*. Leipzig.
4. Trstenjak, A., 1978. *Človek in barve*. Ljubljana, DDU, Univerzum, 425 s.
5. Urbantschitsch, V., 1888.